

DA FENRISULVEN SLUGTE SOLEN

HVOLRIS

- en anden tid,
et andet tempo!

VIBORG
MUSEUM

Årene 536 til omkring 660 efter år 0 var nok den sværeste tid at være menneske på Jorden. Mægtige vulkanudbrud i år 536, 540 og 547 flere steder i verden ændrede klimaet og gjorde livsvilkårene katastrofalt hårde for mennesker og dyr. Temperaturen faldt drastisk, og den kølige periode varede indtil cirka år 660. Det blev en brydningstid, som satte sig dybe spor i både den fysiske og den åndelige verden.

Begivenhederne skabte myten om Fimbulvinteren, hvor Fenrisulven har fortæret solen. Vinteren varer tre lange år og ender med Ragnarok – verdens undergang, hvor guderne kæmper mod jætterne.

De hårde livsvilkår forandrede grundlæggende jernalderfolkernes tro på naturguderne, som i løbet af jernalderen veg mere og mere tilbage for nye og stærkere guder, Aserne, som vi kender fra Vikingetidens trosverden.

Derudover mistede de også troen på deres ledere, som ofte var bindeleddet til guderne, og et nyt hierarki trådte i stedet.

Men hvad er der egentlig bag historien, og hvordan ved vi det?

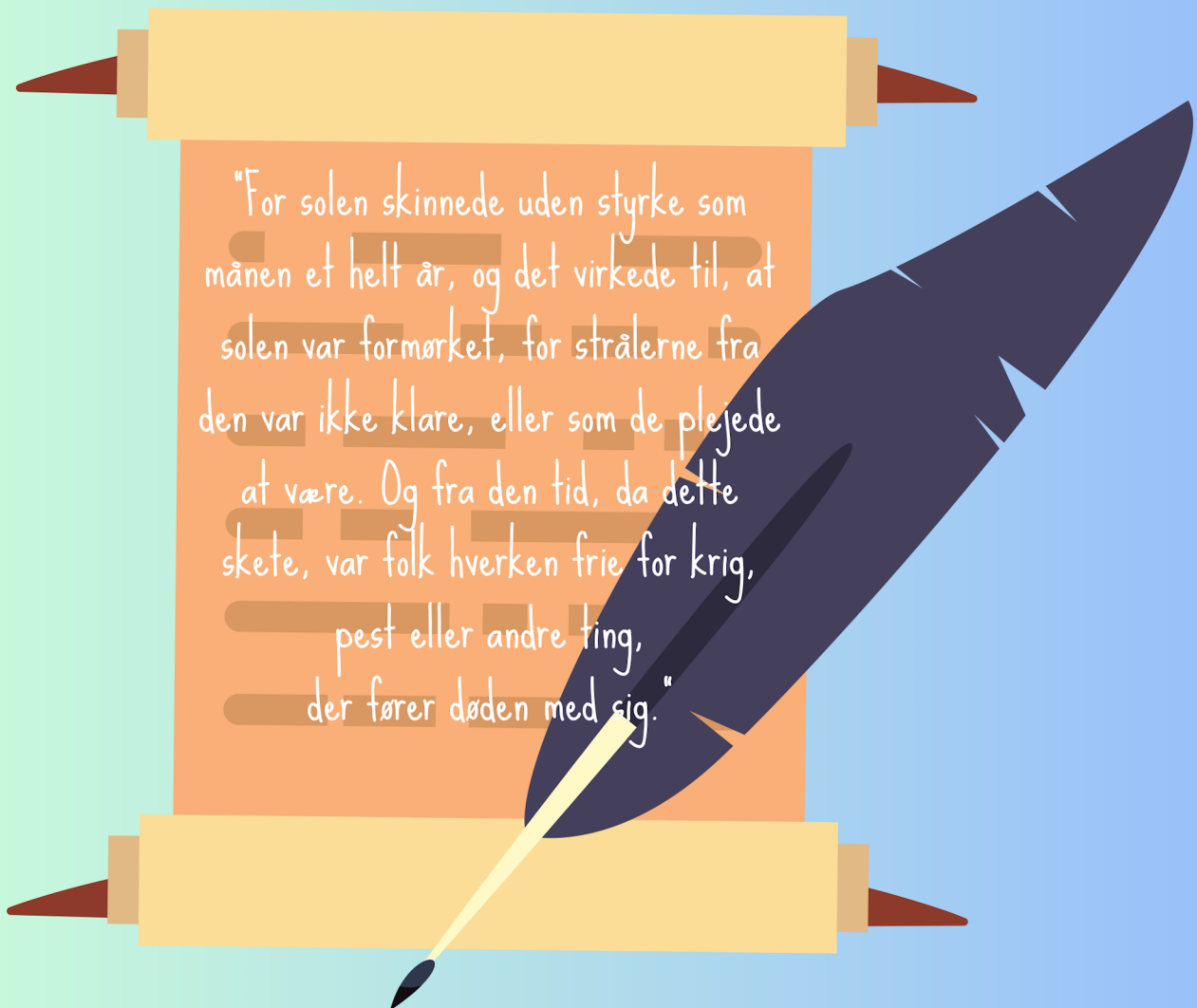

HVORDAN VED VI DET?

Det er svært at vide, hvad der skete så langt tilbage i fortiden, men der findes en del forskellige måder at skaffe sig viden på.

SKRIFTLIGE KILDER

Rundt i Europa, i Mellemøsten og så langt væk som Kina er der folk, der bemærker, at lige pludselig sker der noget med klimaet. Det skriver de ned. Prokopios, en byzantinsk historiker, som levede i første halvdel af 500-tallet skriver:

"For solen skinnede uden styrke som månen et helt år, og det virkede til, at solen var formørket, for strålerne fra den var ikke klare, eller som de plejede at være. Og fra den tid, da dette skete, var folk hverken frie for krig, pest eller andre ting, der fører døden med sig."

I samme tidsperiode er der skriftlige beretninger om Den Justinianske Pest, som slår mange mennesker ihjel.

DEN MÆTTER SIG MED LIV,
NÅR MÆND GÅ I DØDEN,
RØDT BLOD DEN STÆNKER
PÅ GUDERS SÆDE.
SOLSKINNET SORTNER
I SOMRENE DEREFTER,
OG VEJRET BLIVER ONDT.
VÉD I NU MERE ELLER HVAD?

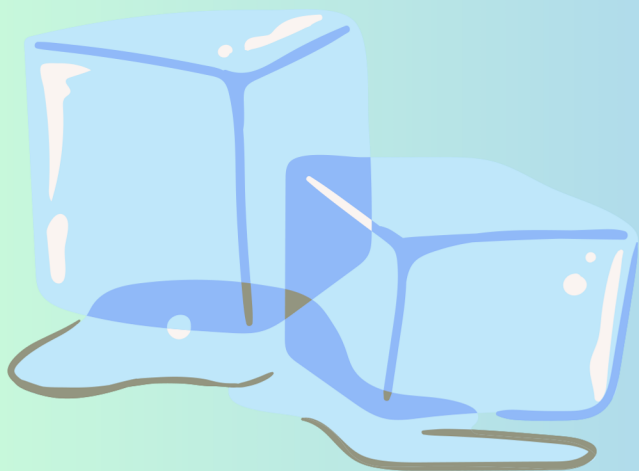
Ovenstående tekst er fra "Vølvens Spådom", en gammel islandsk tekst, kaldet Edda. Her omtales solen, der ikke skinner som før. Vølven, som er en troldkvinde, spår, at verdens ende kommer. Fenrisulven slider sig løs af sin lænke og sluger solen. Guderne, Aserne, kæmper mod de onde jætter i et stort slag, som hedder Ragnarok. Bagefter opstår en ny verden.

Oldtidens mennesker havde ikke videnskaben til at forklare de ting, der skete i naturen. Alt skyldtes guder, jætter, ånderne eller de døde, som var lige så virkelige og håndgribelige for oldtidens mennesker, som en stol eller et bord er for os i dag. Det var slet ikke noget, der var til diskussion.

At vølvens spådom og de andre skriftlige beretninger sandsynligvis har rod i virkeligheden, er videnskaben med til at fortælle os.

VIDENSKABELIGE UNDERSØGELSER

Grønlandske isboringer har været med til at vise, at der skete ret markante vulkanudbrud i verden omkring år 536, 540 og 547. Hvor vulkanerne var, ved man ikke helt. Hvis man borer langt ned i indlandsisen, får man en lang isstang, som gemmer oplysninger igennem flere tusinde år. For hvert år er der kommet et nyt lag sne og is. I isen kan man måle hvilke partikler, der lagde sig oven på indlandsisen langt tilbage i tiden. Hvis vulkaner har sendt masser af aske og støv ud i luften, kan det ses på isen.

Ved at måle og datere ud fra træernes årringe, kan man se, at træernes vækst stort set er gået helt i stå i år 536. Derudover kan man se, at væksten er meget dårlig indtil omkring år 660. Det har altså været meget svært at være træ igennem hele den lange periode.

Ud fra årringenes mønster, kan man datere, i hvilke år et træ er vokset og er blevet fældet (dendrokronologi).

Ved at måle pollen i jordprøver, kan man se, at mængden af pollen i luften har været meget lav i samme periode. Naturen og dermed menneskene har haft det virkelig hårdt. Det har været utrolig svært at dyrke noget, som mennesker og dyr kunne leve af.

Find en træstub. Tæl årringene. De fortæller jer træets alder. Ved at se på afstanden mellem årringene, kan I se, om træet har vokset meget eller lidt. Er afstanden mellem ringene lille, har det kun vokset lidt.

ARKÆOLOGISKE UNDERSØGELSER

Arkæologiske udgravninger har vist, at mange bebyggelser blev opgivet i den kolde periode. Mange folk døde, og resten rykkede sammen i centrale landsbyer. Først da de lange, svære år var overstået, flyttede folk igen ud i andre bebyggelser. Det kan for eksempel aflæses af mængden af eller manglen på smykker, der er fundet i bebyggelserne fra perioden samt af sporene efter husene.

Samtidig har man fundet kostbare guldfund, især de såkaldte brakteater, som er smykkevedhæng, som høvdingen sikkert har båret. Der er fundet over 40 kilo guld i Danmark cirka fra den tid. Meget er fundet i moser eller vådområder som offergaver til guderne.

Folk ofrede store kostbarheder til guderne for at formilde dem, for når vejret var så dårligt, måtte de virkelig være vrede på menneskene. Denne brakteat er fundet ved Viskum i nærheden af Viborg.

Guderne blev desværre ikke mildere stemte og vejret ikke bedre, så det er nemt at forestille sig, at jernalderfolkene troede, at deres guder havde svigtet dem, når så mange folk døde.

Tidligere dyrkede folk Moder Jord og naturguderne, men asaguderne med Odin og Thor var efterhånden begyndt at vinde frem. Efter krisen, hvor naturguderne totalt havde svigtet, satsede folk på de stærkere guder, som blev den dominerende tro op igennem vikingetiden. Vi kender asatroen fra de mange beretninger om Odin og Thor og alle de andre guder i Asgård.

Man kan også sagtens forestille sig, at folk mistede troen på deres ledere, som ofte var bindeleddet til guderne. Nye ledere blev valgt, og et nyt hierarki voksede frem. Krigereliten blev stærkere. Der er blevet fundet spor efter store haller fra den tid, som vi kalder germansk jernalder og op i vikingetiden.

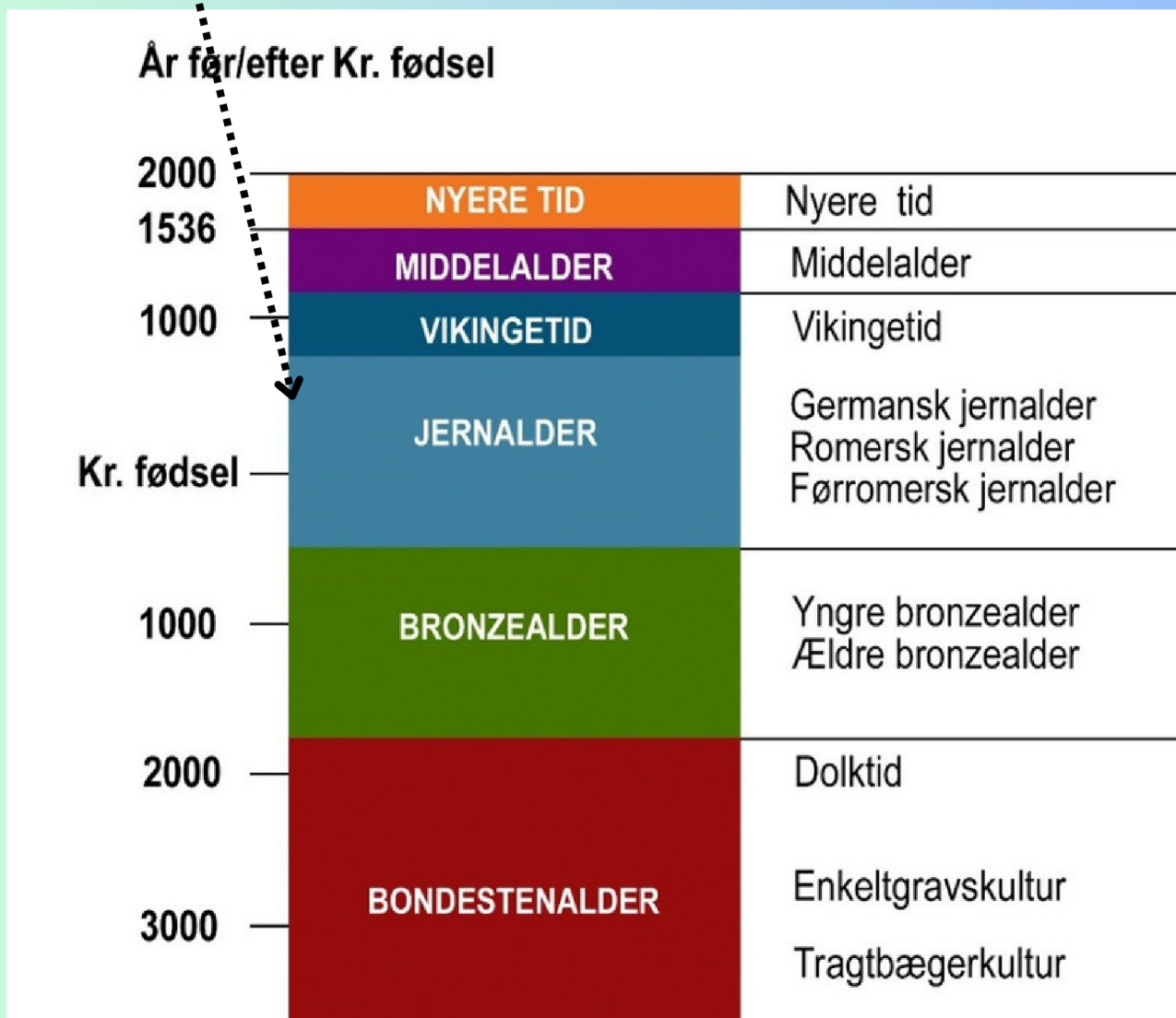
Nu ved I lidt om klimaforandringerne i sidste del af jernalderen.

På Hvolris kan I opleve rollespillet "Da Fenrisulven slugte solen." Der bliver I sendt tilbage til jernalderen i år 536. Her kræver det samarbejde og dygtighed at løse opgaverne og overleve den hårde tid.

Cirka her bliver livet meget svært for jernalderfolkene

TIDSTAVLE

TIPS TIL MERE INFO

Historie:

Jernalder og klima:

[Gåden om Odin: Sæson 1 – Ragnarok | Se online her | DRTV](#)

<https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/fimbulvinteren-virkeligheden-bag-myten-fra-nordisk-mytologi>

Nordisk mytologi, udskoling:

[Historiens værktøjskasse: Historiografi - Odins mange ansigter | Historie 7-9 | Gyldendals fagportaler](#)

Jernalder, mellemtrin:

[Jernalder | Historie 3-6 | Gyldendals fagportaler](#)

[Om 'Metallernes tid' | Historie Mellemtrin | DR](#)

Generelt om arkæologiske metoder:

[KLENODIER PÅ SPIL 2# \(natmus.dk\)](#)

[Historiens værktøjskasse: Arkæologi | Historie 3-6 | Gyldendals fagportaler](#)
[Fremtidsarkæolog | Historie 3-6 | Gyldendals fagportaler](#)

Dansk:

Arbejd videre med myter og natur i denne økofiktion/ nordiske magiske realisme "Nord" [Nord - Pigen i dybet | Dansk 7-10 | Gyldendals fagportaler](#)

Eller gendigtningen af Vølvens spådom [Spående vølv: Spående vølv | Dansk 7-10 | Gyldendals fagportaler](#)

Naturfaglig:

[Kulstof 14: 28. Hvor gammel er ismanden? Kulstof-14-metoden | Fysik/kemi 7-10 | Gyldendals fagportaler](#)

Se alle vores skoletilbud på KLCViborg.dk
eller skoletjenesten.dk

Hvolris Jernalderlandsby
hvolris.viborg.dk